

Харківський національний
університет імені В. Н. Каразіна

Довідник з академічної доброчесності для школярів

*Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна*

Довідник з академічної добročесності для школярів

За загальною редакцією О.О.Гужви

Видання 3-є, виправлене та доповнене

Харків
2018

УДК 373.5.015.31:174.7(035)
ББК 74.200.51я7

Д 58 Довідник з академічної доброчесності для школярів. Видання 3-є, виправлене та доповнене. / уклад. М. В. Григор'єва, О. І. Крикова, С. Г. Певко; за заг. ред. О. О. Гужви. Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2018. 66 с.

Довідник містить низку практичних порад та пояснень щодо того, що таке академічна доброчесність, академічний плагіат та як вберегтися від порушень академічної доброчесності.

Видання розраховане на учнів молодшої, середньої та старшої школи, вчителів та батьків.

Ілюстрація на обкладинці з ресурсу [freepik.com](https://www.freepik.com)

УДК 373.5.015.31:174.7(035)
ББК 74.200.51я7

ЗМІСТ

ВІД РЕДАКТОРА.....	5
АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК ОСНОВА УСПІХУ	7
ВСТУПНЕ СЛОВО.....	9
ЩО ТАКЕ АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ?.....	11
Доброчесність у навчанні	18
Шкільний кодекс доброчесності	22
Твої знання — твій капітал!.....	27
ЩО ТАКЕ АКАДЕМІЧНИЙ ПЛАГІАТ?	
ЧОМУ ЦЕ ПОГАНО?.....	29
Визначення академічного плагіату	33
Що таке інтелектуальна власність?	35
Чому «плагіатити» — це погано?	36
Позитивні причини не «плагіатити»	38
АКАДЕМІЧНИЙ ПЛАГІАТ НА ПРАКТИЦІ	39
Дослівний плагіат	41
Мозаїчний плагіат	43
Неадекватний переказ	45

ЯК УНИКНУТИ АКАДЕМІЧНОГО ПЛАГІАТУ 46

Висловлюй власну думку	48
Будь самостійним	50
Як знайти свій стиль	51
Вимоги щодо посилань та цитування джерел	53
Розділові знаки при цитуванні	57

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПЛАГІАТ 59

Приклади відповідальності за академічний плагіат у світі ..	61
---	----

ВІД РЕДАКТОРА

Тема академічної доброчесності, різних виявів недоброчесної поведінки та, зокрема, академічного плагіату нині перебуває у фокусі досить жвавого обговорення. Єдине, що можна протиставити культурі «копіювати/вставити» — це творчість та сталі практики академічної культури, бо ні санкції, ані різні форми контролю в суспільстві, що практикує «репост» частіше, ніж цитування першоджерел, не є дієвими. Високий рівень академічного плагіату та кількість публічних кейсів виявлення шахраїв має зворотний ефект: академічне середовище звикає до таких проявів недоброчесності і толерує їх. Культура, академічні цінності у контексті академічного плагіату виконують регуляторну функцію: вони регулюють, контролюють та санкціонують прийнятні норми. Однак лише інституційних норм контролю та санкцій недостатньо для регулювання будь-яких форм академічного шахрайства, насамперед академічного плагіату. Саме тому важливо, щоб традиції, норми доброчесної поведінки формувалися ще у школі.

Треба визнати такі факти:

- Академічний плагіат існує та широко розповсюджений;
- До академічного плагіату вдаються як учні/студенти, так і викладачі/науковці;
- Навіть найбільш мотивовані та амбітні учні/студенти та науковці схильні до використання академічного плагіату;
- Санкції та контроль не є єдиними ефективними методами боротьби з академічним плагіатом;

- Багато осіб, особливо серед школярів та студентів, не вважає академічний плагіат серйозним порушенням.

Відсутність культурної складової, яка б регулювала недоброчесні практики на рівні традицій та цінностей академічної культури, робить інституційні норми контролю менш ефективними навіть на рівні інформування про форми академічного плагіату та розуміння, що це поняття означає. Популяризація важливості професійної етики, її норм, та виховання відповідальної позиції ще у школі може бути одним з найефективніших засобів формування академічної доброчесності та боротьби з академічними переступами.

Протистояти шахрайству в освіті та науці необхідно, адже найчастіше корупція, шахрайство та їх толерування в судах, лікарнях, державних установах тощо народжується саме з шахрайства в університетах: купленої дипломної роботи, запозиченої думки чи тексту зі статті чи сфальшованих результатів наукового дослідження.

Керівник відділу реклами та брендингу
Центру зв'язків з громадськістю
ХНУ імені В. Н. Каразіна

О.О.Гужва

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК ОСНОВА УСПІХУ

Від того, які випускники виходять сьогодні зі шкіл, залежить, якими будуть майбутні студенти та працівники. Молоді люди закінчують школу уже з певними сформованими звичками щодо навчання — як вчитися, як виконувати завдання, що є прийнятним у освітньому процесі, що можна, а чого — не можна робити.

Студенти-першокурсники часто не готові до правил університетської спільноти, адже навчання у школі та навчання в університеті відрізняються, ритм життя змінюється, вимоги підвищують, а пояснень, як адаптуватися та встигати навчатися якісно, бракує. Ні у школі (навіть у старших класах), ні на першому курсі університету учень чи студент почасти не отримує чітких порад щодо того, якими саме принципами він має керуватися під час виконання письмових робіт чи інших самостійних завдань. І в учнів, і у студентів нині розуміння академічної культури не сформоване, відтак проблема академічного плагіату, яка тривалий час не вважалася проблемою і не обговорювалася відкрито, стала масштабною і призвела до розмивання меж і невизначеності щодо того, що є нормою, а що — порушенням академічної доброчесності.

Саме для того, щоб розтлумачити питання академічної доброчесності і розповісти про неї зрозумілою мовою, був виданий цей довідник. Інформація, що міститься у довідникові,

буде корисною як вчителям, так і учням, вона надасть їм уявлення про академічний плагіат як системне порушення академічної доброчесності, про види та шляхи його подолання, про кодекс честі як суспільний договір між усіма учасниками навчального процесу (учнями, викладачами і адміністраціями навчальних закладів), про те, що є прийнятним, а що — неприпустимим у стінах саме навчального закладу. Цей довідник забезпечить учнів та вчителів практичними механізмами з правильного оформлення письмових робіт, цитат, списку літератури тощо, що допоможе уникати ненавмисного порушення правил академічної доброчесності у майбутньому.

Дотримання академічної доброчесності, формування культури чесного навчання важливе для розвитку усієї освіти, але так само важливим це є для кожного учасника академічного процесу — учня, студента чи викладача, адже безпосередньо впливає на рівень і якість знань, які вони отримують, і на те, якими спеціалістами вони стають в майбутньому. Добре підготовлені успішні спеціалісти з високою культурою навчання і дотримання чітко визначених правил гри стануть тим поколінням, яке зможе досягти успіху в дорослому житті і долучитися до розбудови успішної держави.

Проект сприяння академічній доброчесності в Україні (Strengthening Academic Integrity in Ukraine Project — SAIUP)

ВСТУПНЕ СЛОВО

Шановний читачу! Ти тримаєш цей довідник не випадково. Чому варто його прочитати? Завдяки ньому ти зрозумієш цінність своїх думок, ідей та знань, навчишся правильно використовувати думки інших, поважаючи авторів. Під час навчання ти багато читаєш, пишеш, слухаєш та розповідаєш. Твоє мислення ґрунтується на фактах з підручників, цитатах твоїх улюблених героїв з оповідань, думках твоїх вчителів, інформації, яку ти знаходиш в мережі Інтернет тощо. Головне — навчитися їх правильно цитувати, поважаючи авторство авторів, та мати свою унікальну думку.

Що ж таке академічний плагіат і яким він буває? Відповідь є у довіднику. Також ти дізнаєшся про те, що називають «академічною доброчесністю», «інтелектуальною власністю» та «кодексом честі». Усі ці терміни не такі вже й страшні, як може здаватися на перший погляд. Ти отримаєш низку практичних порад щодо того, як знайти свій власний стиль письма, як правильно робити посилання на використані джерела інформації та коли саме це необхідно.

Академічний плагіат має багато облич, іноді він дуже підступний і може легко ввести в оману. Трапляється так, що учні «запозичують» ідеї або слова інших, навіть не підозрюючи, що це плагіат. Довідник допоможе розібратися з цими складнощами та навчитися їх розпізнавати, а також дасть цікаві поради щодо чесного та продуктивного навчання.

У заключній частині довідника ти дізнаєшся про те, чи передбачено законодавством України покарання за порушення правил академічної доброчесності та яким саме вони можуть бути, а також про те, як захистити своє право на інтелектуальну власність. Ми також опрацюємо різні випадки порушень академічної доброчесності та те, як вчиняти правильно. Отож, час дізнатися, як завжди бути унікальним!

ЩО ТАКЕ АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ?

Чеснота краще, ніж багатство й почесні.

Георгій Кониський

Шахрай в школі є шахраєм у житті.

Американський філософ Джон Дьюї одного разу сказав:

«Освіта — не підготовка до життя; освіта і є саме життя».

Поширення різних форм академічного шахрайства не можна назвати суто українською проблемою, це — світова тенденція, основними формами якої стають списування, академічний плагіат та недоброчесна поведінка задля здобуття гарних оцінок. Розвиток інформаційних технологій, спрощення доступу до пошуку інформації в мережі Інтернет призвели до активного розвитку так званого інтернет-плагіату. На жаль, недоброчесні представники академічної спільноти часто є тими, хто найактивніше вдається до плагіату та інших форм академічного шахрайства.

Поняття академічної доброчесності нещодавно з'явилося у новому Законі «Про освіту», прийнятому у вересні 2017 року, — рамковому документі, що пояснює, яким чином мають функціонувати та яких правил мають дотримуватися заклади освіти (школи, професійні училища, технікуми, заклади вищої освіти), аби давати якісну освіту. «Академічна доброчесність — це

сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень»¹, — так сьогодні пояснює це поняття Закон. Таким чином, культура академічної доброчесності — це набір цінностей, цілей та практик, які характеризують заклад освіти.

На сьогодні одним із найпоширеніших видів порушень академічної доброчесності є академічний плагіат — практика використання чужих текстів без указівки, з якого джерела було отримано цю інформацію. Плагіат розповсюджений у закладах вищої освіти, — до нього, на превеликий жаль, часто вдаються студенти та викладачі, проте витoki цього порушення ми можемо знайти ще у школі.

На зменшення рівня академічного шахрайства впливають: чіткість формулювання вимог та інструкцій щодо учнівських або студентських робіт, розуміння різниці між правильним і неправильним, а також впевненість учнів у тому, що під час перевірки робіт викладачі будуть звертати увагу на таке шахрайство. Основним і досить вагомим чинником дотримання академічної доброчесності у навчальному закладі є позиція учнів чи студентів: байдужість до такого порушення буде стимулювати порушувати і надалі, а неприйняття та засудження однокласниками різних форм шахрайської поведінки стимулюватиме чесне навчання.

На розвиток і поширення різних форм академічної недоброчесності впливають, з одного боку, відсутність чіткого розуміння правил, зокрема, що таке академічний плагіат, а з іншого — відсутність навичок академічного письма та роботи з ін-

---

¹ Закон України «Про освіту». URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/page3>

формацією, що повинні формуватися ще у школі. Ми можемо говорити про цілу глобальну культуру шахрайства, де учасники не тільки толерантно ставляться до академічного плагіату та інших форм шахрайства, але й уважають їх виправданими для досягнення власних цілей та успіху. Це вже не тільки форма академічної нечесності, це своєрідний стиль, який почасти мовчки толерується навіть тими, хто не схвалює цих практик. У цілому, високий рівень толерантності до академічного плагіату та інших форм академічної недоброчесності може призвести до зниження «статусу» отриманої кваліфікації, втрати конкурентоспроможності такого фахівця на ринку праці.

Із останніх аналітичних робіт, які дають доволі добре уявлення про сучасний стан справ, можна згадати соціологічне дослідження «Академічна культура українського студентства: основні чинники формування та розвитку»², що проводилося з 25 грудня 2014 року по 10 липня 2015 року Східноукраїнським Фондом соціальних досліджень спільно з Інститутом соціально-гуманітарних досліджень Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. У цьому дослідженні по-спідовно розглянули мотивацію вступу та навчання студентів в українських закладах вищої освіти, механізми та традиції оцінювання знань студентів; такі навчальні практики, як складові академічної культури, різні прояви «академічного шахрайства» як фундаментальну проблему вітчизняної академічної культури. Найбільш вагомими, на наш погляд, показниками є те, що у 67% студентів вступають до українських університетів без домінуючої мотивації на отримання професійних знань; у процесі навчання сформувалася стала тенденція на переорієнтацію значної частини студентів з отримання знань на отримання формальних атрибутів освіти (дипломів); лише 14% мають стійку орієнтацію на професійну діяльність за отрима-

---

² Гужва О. О. Що потрібно знати про плагіат? Посібник з академічної грамотності та етики для «Чайників». URL: http://library.kubg.edu.ua/images/stories/Departaments/biblio/PDF/books_ac-gr.pdf

ним фахом, а 54% взагалі не мають наміру працювати за отриманою спеціальністю; 76% студентів залучені до недоброчесних колективних практик під час складання іспитів, а 67% систематично використовують таку форму академічного шахрайства, як списування; переважна більшість (понад 90%) студентів використовують академічний плагіат у тій чи іншій формі; 23% студентів зазначають, що на їхньому факультеті трапляються випадки отримання оцінок за послуги або гроші.

Сутність поняття академічної доброчесності (англ. — *academic integrity*) добре проілюстрована у документі, створеному Міжнародним центром з академічної доброчесності (англ. — *International Center for Academic Integrity*), «Фундаментальні цінності академічної доброчесності»³, де перераховані ключові категорії з коротким поясненням кожної з них:

- чесність (англ. — *honesty*) — беззаперечна основа навчання, викладання, здійснення досліджень, та обов'язкова передумова для довіри, чесності та взаємної відповідальності у будь-якому соціумі. Важливо, аби академічні правила та практики давали чіткі вимоги та пояснення того, що фальшування даних, обман, шахрайство, крадіжка і будь-які інші нечесні вчинки є неприпустимими;
- довіра (англ. — *trust*) — явище, що є надбудовою чесності, і формується з часом, коли дії та вчинки стають важливішими, ніж слова. Довіра формується викладачами, які чітко пояснюють вимоги та очікування до учнів, а потім оцінюють роботи учнів, базуючись на цих вимогах та очікуваннях. Довіра є основою співпраці, обміну інформацією та новими ідеями, адже ми відчуваємо себе в безпеці, не боїмося, що наші напрацювання

---

³ The Fundamental Values of Academic Integrity. International Center for Academic Integrity. URL: <https://academicintegrity.org/wp-content/uploads/2017/12/Fundamental-Values-2014.pdf>

чи думки вкрадуть, а репутацію — зруйнують. Довіра є надважливим критерієм, який гарантує суспільству, що академічній спільноті, відкриттям та висновкам можна вірити, а дослідження, викладання, формальні академічні досягнення та ступені дійсно є вартісними;

- справедливість (*англ.* — *fairness*) — важливий фактор для становлення етичних взаємин у спільноті. Чесне, прозоре та незаангажоване оцінювання є дуже важливим в освітньому процесі, чесність у оцінюванні є основою у становленні довіри між викладачем/вчителем та здобувачем освіти. Також важливо, аби вчителі та адміністрація навчальних закладів теж розуміли, як їх оцінюють не лише учні, але і колеги;
- повага (*англ.* — *respect*) — в академічному середовищі є взаємною. Освітні спільноти можуть бути успішними лише тоді, коли їхні члени поважають одне одного і приймають точки зору одне одного, навіть якщо ті є кардинально протилежними. Учні демонструють повагу, коли цінують та використовують навчальні можливості та знання, які їм дають, беруть активну участь у навчальному процесі, вносячи свій вклад в обговорення та виконання завдань. Викладачі демонструють повагу, коли сприймають ідеї своїх учнів серйозно, ставляться до кожного з учнів як до незалежного індивіда, допомагають розвивати ідеї та дають чесні відгуки на виконані завдання;
- відповідальність (*англ.* — *responsibility*) — категорія, яка підтримує реалізацію доброчесності, вона є водночас індивідуальною та груповою. Кожен представник спільноти — студент, учитель, викладач, адміністрація — несуть відповідальність за доброчесність у навчанні, викладанні та здійсненні наукової роботи. Групова відповідальність за дотримання правил академічної доброчесності лежить на усій академічній спільноті.

Бути відповідальним означає опиратися тискові колег, якщо вони намагаються вчинити нечесно, та відстоювати добродесні практики та правила;

- сміливість (*англ.* — *courage*) — риса, яку демонструють ті, хто чинить за правилами добродесності, не зважаючи на страх чи тиск оточення. Бути сміливим означає діяти згідно з власними принципами та переконаннями. Представники академічної спільноти мусять навчитися не лише вчиняти добродесно, але й стежити, аби їхні рішення збігалися з учинками. Лише сміливі можуть сформувати та відстояти добродесну академічну спільноту, забезпечують взаємну відповідальність, повагу та чесність, не зважаючи на наслідки та загрози, які можуть при цьому виникнути.

Уважаємо за цілком виправдане навести визначення цих основних аспектів за текстом Бухарестської Декларації з етичних цінностей та принципів вищої освіти в Європейському регіоні⁴ (2004 рік):

«2.3. Виховання чесності слід починати з себе і лиш потім вимагати її поширення серед усіх членів академічної спільноти, не допускаючи випадків обману, брехні, шахрайства, крадіжки або інших форм нечесної поведінки, які негативно впливають на якість отриманих академічних ступенів.

2.4. Довіра, яку взаємно поділяють усі члени академічної спільноти, є основою для клімату роботи, яка сприяє вільному обміну ідеями, творчості та індивідуальному розвитку.

2.5. Забезпечення справедливості у викладанні, оцінці освітніх досягнень студентів, наукових дослідженнях, кар'єрному розвитку персоналу, отриманні будь-яких нагород, відзнак, сту-

---

⁴ Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. Фонд «Міжнарод. фонд. дослідж. освіт.політики»; за заг. ред. Т.В.Фінікова, А.Є.Артюхова. Київ: Таксон, 2016. 234 с.

пенів повинно ґрунтуватися на законних, прозорих, справедливих, передбачуваних, послідовних і об'єктивних критеріях.

2.6. Вільний обмін ідеями і свобода висловлювань базуються на взаємній повазі, яку поділяють всі члени академічної спільноти, незалежно від їх місця в освітній та науковій ієрархії. Без такого обміну рівень академічної та наукової творчості падає.

2.7. Відповідальність повинні нести всі члени академічної спільноти, що дозволить забезпечити підзвітність, вільне висловлювання поглядів, супротив неправомірним діям».

ДОБРОЧЕСНІСТЬ У НАВЧАННІ

Доброчесність — це не явище природи, воно не змінюється з часом та не залежить від пори року.

Доброчесність — це уособлення вашого власного я. Якщо заглибившись у середину самого себе, ви побачите людину, яка не поводить себе доброчесно за жодних обставин — будьте переконані, що вона ніколи й не буде.

Джон Д. МакДональд

Доброчесність у навчанні — це, передусім, повага до себе та до інших учасників навчального процесу.

Мабуть, тобі приємно, коли тебе оточують культурні, чемні однокласники, однокласниці та друзі, які поведуться чесно та завжди дотримують свого слова. З такими людьми хочеться спілкуватися, з ними легко та комфортно, на них можна покластися, їм можна довіряти.

У реальному житті, на превеликий жаль, так буває не завжди. Наприклад, у класі з'являється хлопчик або дівчинка, які усіх штовхають, вигадують прізвиська для своїх друзів. Одразу ж починаються сварки, образи, псується настрій. Спілкування в колективі перестає бути зручним та комфортним. Розглянемо інший приклад. У класі є дівчинка-відмінниця, у якої інші учні постійно списують. Дівчинці це не подобається, але коли вона відмовляється давати списувати, її починають ображати та перестають з нею спілкуватися. Що відчуває ця дівчинка? Мабуть, їй дуже неприємно, а може, й боляче. Вона теж хоче дружити, а виявляється, що дружбу треба «заслужити» таким нечесним способом. Адже, як не дивно, давати списувати — це теж нечесно. Люди, які дають списувати, «допомагають» своїм однокласникам ухилитися від самостійної роботи та творчого пошуку. Якщо ж подивитися на поведінку однокласників дівчинки, то вони не лише привласнюють її думки, але й намага-

ються маніпулювати її вчинками. Хіба таких людей можна вважати друзями?

Цікаві факти:

- У 2004 р. підписано Бухарестську Декларацію з етичних цінностей та принципів вищої освіти. У розділі «Цінності та принципи» Декларації були чітко визначені роль академічної етики, культури та спільноти (*academic ethos, culture and community*), академічна доброчесність у процесах викладання та навчання (*academic integrity in the teaching and learning processes*), демократичне та етичне керівництво та управління (*democratic and ethical governance and management*), дослідження, що базуються на академічній доброчесності та соціальній відповідальності (*research based on academic integrity and social responsiveness*)⁵.
- У 2013 – 2015 рр. працювала Пан'Європейська платформа з питань етики, прозорості та чесності в галузі освіти (ETINED). Ідея цієї ініціативи Ради Європи має свої витоки в Підсумковій декларації Постійної конференції міністрів освіти Ради Європи з управління та якості освіти в Гельсінкі (26 – 27 квітня 2013 р.), де було вирішено «... створити загальноєвропейську платформу обміну інформацією і кращими практиками з питань етики і доброчесності в галузі освіти з особливою увагою до боротьби проти корупції та шахрайства в сфері освіти і наукових досліджень з метою реалізації «Гельсінського порядку денного для якісної освіти в Європі»⁶.
- Глобальна мережа Globethics.net⁷ нині об'єднує понад 163 000 осіб і установ, що мають зацікавлення у різ-

---

⁵ Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. Фонд «Міжнарод. фонд. дослідж. освіт.політики»; за заг. ред. Т.В.Фінікова, А.Є.Артюхова. Київ: Таксон, 2016. 234 с.

⁶ Офіційний веб-сайт Ради Європи. URL: <https://www.coe.int>

⁷ Ethics in Higher Education. URL: <https://www.globethics.net/>

них сферах прикладної етики. Вона надає доступ до великої кількості ресурсів з цих питань, особливо через доступ до провідних глобальних цифрових бібліотек в сфері етики, допомагає налагодити взаємодію в ході досліджень, проведенні конференцій, публікацій в мережі Інтернет та обміні інформацією.

- Глобальна цифрова бібліотека з питань етики (GlobeEthicsLib⁸), яка була запущена в 2008 році, сьогодні включає 4 250 000 повнотекстових документів і є світовим лідером подібних бібліотек з питань етики. Мережею зараз вирішується нове завдання — побудова подібних бібліотек з суміжних галузей знань.
- Кодекс науковця університету Упсали⁹ був створений у 1984 році. У цьому документі вказано, що його створено для окремих науковців (а не товариств), оскільки саме індивідуальний вчений морально проблематизує спірні питання своєї діяльності і робить їх проблемою совісті. Звісно, така досить категорична позиція передбачає високий рівень самосвідомості вченого. Досі цей Кодекс є однією із найбільш яскравих програм індивідуальної відповідальності науковця;
- Етичний кодекс ученого України, метою якого є формування загальних етичних принципів, яких кожен з науковців і викладачів, має дотримуватися у своїй роботі. Кодекс регулює відносини науковців між собою та із суспільством. Він установлює основні засади для оцінки вченими своєї власної роботи та діяльності колег з точки зору моралі. Закріплені тут принципи мають слугувати основою для етичної підготовки молодих науковців. Основним завданням Кодексу є надання пріоритету мо-

---

⁸ Ethics in Higher Education. URL: <https://www.globethics.net/library/about-gel>

⁹ Gustafsson B., Ryden L., Gunner T., Wallensteen P. Focus On: The Uppsala Code of Ethics for Scientists / Journal of Peace Research. 1984, № 21. Pp. 311–316.

ральним вимірам науки та соціальній відповідальності спільноти вчених і кожного вченого зокрема¹⁰.

---

¹⁰ The complete text if the Code of Conduct is available at: <https://www.znu.edu.ua/etychnyj-kodex-uchenogo-Ukrajiny.pdf>

ШКІЛЬНИЙ КОДЕКС ДОБРОЧЕСНОСТІ

*Лиш праця світ таким, як є, створила,
Лиш в праці і для праці треба жить.*

Іван Франко

Ти — учень/учениця, частина великої учнівської корпорації. Кожен має з повагою ставитися до своїх друзів, вчителів, батьків, рідних. Твоя місія — навчатися, здобувати вміння та навички, які знадобляться тобі в майбутньому і допоможуть розвитку твоєї країни.

Етичні кодекси старі як світ. Для багатьох груп людей — державних службовців, лікарів — такі кодекси є точкою відліку, основою, на якій будуються професії. Інші кодекси свідчать про те, що професіонали справді є «професіоналами». Часто кодекси є основоположними документами для професії.

Через те, що термін «кодекс» часто використовується в різних контекстах, його сенс можна сплутати. Для наших цілей кодекс не є синонімом закону. Закони можуть складатися з кодексів. Але системи права не є кодексами в тому сенсі, в якому слово «кодекс» використовується в законах. Закони часто називають правовими кодексами, рядом докладних положень, що стосуються злочинів та покарань. Етичні кодекси, або кодекси поведінки, не часто передбачають конкретні заборони. Вони скоріше є розлогими наборами принципів, які покликані інформувати. Етичні кодекси пишуться, аби спрямувати поведінку. Дебати вчених та дослідників про кодекси, як правило, точаться довкола загальних кодексів: чи мають ті пропонувати більш детальні норми поведінки, з якими деякі можуть не погодитися. Нерідко вони обговорюють доцільність етичних кодексів взагалі, оскільки хороші люди повинні знати, як діяти етично, тож не потребують жодних вказівок. Кодекси призначені не для «поганих» людей, а для людей, які хочуть діяти етично. Погана лю-

дина не завжди дотримується кодексу, у той час як більшість людей дотримуються етичних орієнтирів в складних або суперечливих ситуаціях. Чесність, порядність, відповідальність і взаємоповага — ключ до справжнього навчання.

Мета Шкільного Кодексу доброчесності полягає у тому, аби допомогти сформувати спільноту довіри, що підтримуватиме досягнення учнів. Учні, які беруть на себе відповідальність за створення практик академічної доброчесності, матимуть користь від цього на все життя. Що ж до академічної доброчесності в школі, то вона стосується дотримання певних стандартів поведінки в навчальній роботі.

У навчанні ти маєш дотримуватися Кодексу доброчесності:

- Навчайся старанно та сумлінно.
- Розвивай свої здібності.
- Веди здоровий спосіб життя.
- Поважай інших, їхні ідеї, думки та переконання.
- Поважай власність інших (інтелектуальну, в тому числі).
- Уважно слухай, коли інші говорять. Якщо з чимось не згоден, зачекай, поки людина висловить свою думку, а потім говори сам.
- Пам'ятай про почуття твоїх друзів та однокласників/однокласниць.
- Уникай образливих слів.
- Будь стриманим.
- Цінуй час. Не запізнюйся та не змушуй інших на тебе чекати.
- Не бійся визнавати свої помилки.

Стандарти Шкільного Кодексу складаються з правил щодо наведених далі неприйнятних дій. Ось деякі приклади:

1. Списування або надання іншим можливості списувати інформацію з чужої або своєї праці, контрольної або домашньої роботи, «готових домашніх завдань», електронних носіїв тощо.
2. Використання недозволених матеріалів і методів, зокрема навчальних посібників, шпаргалок, нотаток, книг, формул або інформації з калькуляторів/комп'ютерів, електронних пристроїв, смартфонів та інших ресурсів.
3. Попереднє несанкціоноване використання результатів, в тому числі обмін або отримання інформації від учнів з іншого класу, які, наприклад, вже здали тест.
4. Навмисна відсутність у день здачі проекту, контрольної або тесту тощо.
5. Подання тієї ж роботи різним вчителям без попереднього дозволу.
6. Копіювання інформації з веб-сторінки в документ або презентацію без належного цитування.
7. Використання зображень з електронних або друкованих джерел без належного цитування/вказівки на джерело.
8. Спроба видати чужу роботу, зображення за власні, покупка або продаж завдання у людини чи технологічного ресурсу (наприклад, ресурси, що продають реферати тощо).
9. Фальсифікація наукових або інших даних.
10. Підробка підписів та офіційних документів.

Базові цінності, відображені в шкільному Кодексі доброчесності:

- учні демонструють академічну доброчесність, коли правильно цитують ідеї та тексти інших;
- роботи, тести та завдання, які презентують учні, виконані без сторонньої допомоги;
- учні не надають недозволену допомогу іншим;

- учні доповідають про результати своїх досліджень або досягнень чесно та правдиво;
- учні демонструють повагу до інших у процесі навчання, академічну доброчесність, довіру, та сприймають її як позитивну основу для розбудови шкільного суспільства;
- усі визнають свою відповідальність за те, щоб докласти найбільше зусиль у засвоєнні знань;
- справедливість та рівність можливостей для кожного учня у середовищі, вільному від нерівності, викликані будь-якою формою інтелектуальної нечесності;
- чесність усіх членів шкільного товариства, що виявляється у академічній доброчесності та підтримці загального прагнення до справжнього навчання.

Пропонуємо тобі приклад Публічної заяви, яку можна взяти за основу, впроваджуючи у своєму класі Шкільний Кодекс Доброчесності.

Ми, учні _____ класу _____ школи _____, прагнемо досягти найвищого рівня порядності, професіоналізму та поваги до інших як в класі, так і за його межами. Ми зобов'язуємось поводитися етично в усіх ситуаціях, аби чесно продемонструвати власний внесок у тих чи інших роботах, які ми виконуємо, визнавати і поважати різноманіття людей і культур. Ми визнаємо, що поки ми несемо індивідуальну відповідальність за свої дії, ми також є гідними представниками нашої школи, громади, країни.

Також можна ввести таку практику: прикріпляти стікери з власним підписом та фразою «я даю слово» або «я обіцяю». Фраза «я даю слово» / «я обіцяю», написана в кінці будь-якої шкільної роботи, є скороченням висловлювання «я даю слово, що я виконав/ла цю роботу самостійно і не отримував/отримувала недозволеної допомоги при виконанні».

Усі перераховані приклади, цінності, практики та стандарти є базовими порадами, які можна доповнювати, залежно від прийнятних норм та цінностей вашої школи/вашого класу.

Дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає:

- самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей);
- посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства: Закону «Про освіту», Закону «Про вищу освіту», вказівок про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використанні методики досліджень і джерела інформації.

Цікаві факти:

- Шахрайство визначається як нечесність, порушення правил та надання несанкціонованої інформації в навчальній, позанавчальній та інших видах діяльності заради надання або отримання несправедливої переваги.
- Плагіат — це копіювання стилю, структури, ідеї та/або думок іншої людини, видавання їх за свою роботу або інформація з друкованих чи електронних джерел, що оформлена неналежним чином.
- Шахраювання визначається як обман, що свідомо практикується задля забезпечення несправедливого або незаконного одержання оцінки.

ТВОЇ ЗНАННЯ — ТВІЙ КАПІТАЛ!

*Праця людини — окраса і слава,
праця людини — безсмертя її.*

Василь Симоненко

Слово «капітал» походить від лат. *capitalis* — «головний, основний». Капітал — це не лише гроші, це все те, що можна використати для досягнення твоїх цілей, наприклад, для того, щоб отримати гарну роботу, стати учасником авторитетного проекту тощо. Інтелектуальний капітал — знання та навички людини — визначає її статус та ставлення до неї в суспільстві. При цьому йдеться зовсім не про те, щоб назбирати якомога більше грамот, сертифікатів чи подяк, або пам'ятати якомога більше фактів, формул, назв, імен тощо. Ми живемо в інформаційному суспільстві. Кількість інформації зростає з кожною хвилиною. Цінність знань людини полягає в тому, щоб уміти аналізувати інформацію, а грамоти чи сертифікати були підкріплені справжніми знаннями та вміннями, чесно здобутими та підтвердженими. Особливо важливо вміти орієнтуватися в інформаційному просторі, виявляти найбільш об'єктивні джерела інформації та критично працювати з ними.

Коли ми використовуємо лише одне або два джерела для вивчення того чи іншого явища, ризикуємо сформулювати хибну думку про це явище. Прочитавши щось у Фейсбучі чи у Вікіпедії, не можна бути впевненим, що ти уже це знаєш, або що інформація, яку ти прочитав, дійсно правдива. Саме тому потрібно вчитися аналізувати інформацію, яку ми отримуємо, робити власні висновки та формувати власні думки.

Прагнення думати самостійно, продукувати власні унікальні ідеї та покладатися на власні знання допомагає уникнути академічного плагіату та вчить формулювати та викладати свої ідеї краще. Коли ти звертаєшся до одного джерела, то почина-

єш думати, що автор вже сказав так багато на цю тему, що тобі тільки й залишається просто перефразувати його слова. Тут є загроза потрапити в пастку академічного шахрайства — академічного плагіату. Але коли ти шукаєш інформацію у різних джерелах, то отримуєш більше інформації, можеш її проаналізувати та запропонувати власні ідеї замість того, щоб «плагіатити».

ЩО ТАКЕ АКАДЕМІЧНИЙ ПЛАГІАТ? ЧОМУ ЦЕ ПОГАНО?

*Як той може навчати, котрий сам лукавий,
Як він правити може, коли сам неправий?*

Семен Климовський

Здобуття знань — процес непростий. Учитися буває складно, інколи важко зрозуміти, як використати знання, інколи хочеться замість того, аби виконати складне домашнє завдання, побайдикувати чи весело провести час з друзями. Таким чином порушення академічної доброчесності ми виправдовуємо власною втомою, зайнятістю чи просто намагаємося обдурити себе самих тим, що «я вивчу наступного разу». Проте як ми дізналися з перших розділів, чесне навчання, дотримання правил академічної доброчесності є набагато результативнішим і приносить набагато більше користі, ніж шахраювання і намагання обійти правила. Навчаючись доброчесно, ти щодня дізнаєшся щось нове, розвиваєш пам'ять та критичне мислення (вміння порівнювати різну інформацію, групувати її, відрізнати правду від обману, правдиву інформацію від такої, яка може ввести в оману), вивчаєш інформацію та здобуваєш важливі знання для того, аби потім їх використати собі на користь.

Слово «плагіат» давно увійшло до лексики сучасної людини. Закон України «Про освіту» говорить, що «академічний плагіат — оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів

власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства»¹¹. З тексту закону зрозуміло, що це порушення. Чи знаєш ти, що списування домашніх завдань — це теж плагіат? Ти знаходиш цікаву інформацію та ділишся в соціальних мережах — це не твоя інформація, але в цьому немає нічого такого, якщо ти використаєш її у своєму пості та отримуєш «уподобайки». У школі зовсім інша ситуація: викладачі запитують, звідки інформація, яку ти використав у рефераті чи проекті, — це твоя думка чи ти використовуєш ідеї інших авторів? Адже якщо ти використовуєш ідеї інших і приховуєш це, не вказуючи книжку чи веб-сайт, де ти знайшов цю інформацію, ти вдаєшся до грубого порушення академічної доброчесності — академічного плагіату. Це серйозне порушення, а також образа для того автора, знаннями якого ти скористався. Якщо ти будеш використовувати чужі думки без посилань, списувати, видавати праці інших за свої власні — це може призвести до вагомих наслідків: незадовільних оцінок, низьких балів. Та найважливіше — ти втрачатимеш можливість вчитися чесно, здобувати знання, розширювати власний горизонт, дізнаватися нове та розвиватися. Така поведінка — шкода самому собі, яка веде до втрати можливості вступити до закладу вищої освіти, здобути професію та стати компетентним фахівцем. З іншого боку, дотримання правил академічної доброчесності дає тобі можливість здобувати справжні знання. Коли у класі усі дотримуються правил «чесної гри» — усі знають, як в неї грати та як, зрештою, виграти. Не має значення, де ти знайшов ідею, в Інтернет-просторі чи в книжці, почув чи побачив у медіа, ти повинен вказати на джерело та усвідомлювати важливість поваги до ідей та думок інших людей. Звісно, цьому також треба вчитися. Тобі треба знати як цитувати та оформлювати посилання, а також як писати різні

---

¹¹ Закон України «Про освіту». URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/page3>

письмові роботи та робити нотатки, читаючи літературу та досліджуючи джерела.

Цікаві факти:

- Чотири роки тому (у 2014 році) письменниця Рейчел Енн Ханес, авторка жіночих романів, отримала електронного листа з питанням, чи не співпрацює вона з особою на ім'я Сем Тейлор Малленс. Ханес ніколи не чула цього імені, однак читач помітив щось спільне в опублікованій онлайн книзі Малленс та романі Ханес, який вона опублікувала у 1998 році, тому вирішив, що автори співпрацюють. Але вони не співпрацювали. Саме так Рейчел стала жертвою плагіату — хтось інший використав її ідею і її текст, намагаючись збагатитися чи прославитися. Справді, текст роману Сем Тейлор Малленс був дуже схожим на роман Ханес, і деякі речення були майже слово в слово переписані з її книг. Поки авторка намагалась визначити, хто приховується за ім'ям Сем Тейлор Малленс, Рейчел почала отримувати анонімні несхвальні відгуки про свою творчість на її сторінці на сайті Amazon, погрози від невідомих людей. Письменниця була дуже засмучена, стрес ставав для неї надто складним випробуванням. Врешті-решт, їй вдалось викрити шкільну вчительку Тіфані Раштон, яка й плагіатила її книжки, та подати на неї до суду, вимагаючи \$ 150 000 як відшкодування збитків. Такі випадки плагіату стаються не тільки з книгами мало відомих авторів, але і зі всесвітньо відомою класикою на кшталт «Дракули» Брема Стокера, «Аліси у Країні Чудес» Льюїса Керрола, або «Гаррі Поттера» Джоан К. Ролінґ, — ідеї цих книжок просто адаптують та видають за унікальні роботи.
- Зараз, коли Інтернет надає можливість викласти у вільний доступ будь-який документ на сайті типу Amazon та назвати його книгою, багато людей вдаються до плагіату, змінюючи текст лише для того, щоб програмам для

пошуку плагіату було не так легко його виявити, а все більше письменників бачать свої роботи «здертими». Для деяких авторів такі випадки бувають дуже травматичними. Так, письменниця Опал Кер'ю дізналась, що серія її романів була випущена під чужим іменем, через годину після того, як її сестра померла: «Всі мої друзі-письменники писали мені листи зі співчуттями щодо плагіату, коли все, про що я могла думати в той момент, була моя сестра». На відміну від більшості випадків, письменниця Лора Гарнер, яка випустила серію романів Кер'ю під іншою назвою, змінивши стать та імена героїв, була публічно визнана винною у плагіаті та отримала позов на значну суму грошей.

ВИЗНАЧЕННЯ АКАДЕМІЧНОГО ПЛАГІАТУ

Права без обов'язків — то сваволя.

Леся Українка

На сайті Оксфордського університету пропонується така дефініція академічного плагіату: «Варто вважати плагіатом випадок, коли хтось видає роботу або ідеї іншої особи за свої власні без згоди або за згодою цієї особи, та включає їх до своєї роботи без вказівки на джерело. Під це визначення потрапляють усі опубліковані та неопубліковані матеріали в рукописній, друкованій або електронній формі. Плагіат може бути навмисним, необережним або ненавмисним»¹². Підсумовуючи, можна сказати, що академічний плагіат — це видання чужої роботи або ідеї за свою власну шляхом включення її до роботи без повного посилання.

В академічному середовищі плагіат найчастіше виражається в публікації під своїм іменем чужого тексту або у запозиченні фрагментів чужого тексту без зазначення джерела запозичення. Часто від викладачів можна почути фразу типу: «Це — не самостійне дослідження, а гарна компіляція». Під компіляцією розуміють поєднання різних шматків текстів з різних джерел. Часто не знають, що компіляція — це порушення, адже вважають, що до створення такого тексту теж потрібно докласти немалих зусиль — знайти потрібну літературу, прочитати, вибрати потрібні шматки та поєднати їх в текст. Проте така робота не має оригінальності, творчості, тобто того, що вважається справжнім навчанням. З іншого боку, якщо шматки тексту використовувати на підтвердження своїх думок чи припущень, оформлюючи їх як цитати (про те, як це робити, ми поговоримо трохи пізніше), то жодних порушень у цьому немає. Важливо запам'ятати, що АКАДЕМІЧНИЙ ПЛАГІАТ ≠ НЕСАМОСТІЙНІСТЬ. За академічний плагіат знижують оцін-

¹² URL: www.ox.ac.uk/students/academic/guidance/skills/plagiarism?wssl=1

ку за роботу, не допускають до захисту, роблять зауваження, висловлюють незадоволення, відраховують з університету, адже, по суті, це — злочин, крадіжка чужих думок. У завданні до письмових робіт потрібно визначити, що таке самостійність, як саме повинен учень реалізувати це в роботі.

Цікаві факти:

- Слово «плагіат» походить від латинського «plagium», що означає «крадіжка».
- Академічний плагіат в науці може бути визначений як «моральна паніка», яка виникає у період кризи університетської освіти, що притаманна не тільки українським, але й закордонним навчальним закладам.
- Згідно Закону України «Про вищу освіту» п. 6 у ст. 69 академічним плагіатом визначається оприлюднення (частково або повністю) наукових результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження та/або відтворення опублікованих текстів інших авторів без відповідного посилання¹³.
- «Плагіат містить використання інтелектуального матеріалу, отриманого іншою особою, не визнаючи його джерело»¹⁴.

---

¹³ Ст. 23 Закону України «Про вищу освіту» URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/paran2070#n2070>

¹⁴ Berkeley Campus Code of Student Conduct URL: https://sa.berkeley.edu/sites/default/files/UCB-Code-of-Conduct-new%20Jan2012_0.pdf

ЩО ТАКЕ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ?

Всього не можна охопити навіть думкою.

Феофан Прокопович

За визначенням Інституту правової інформації (the Legal Information Institute), інтелектуальною власністю є будь-який продукт інтелекту людини, який захищається законом від не-санкціонованого використання інших осіб. Інтелектуальна власність традиційно складається з чотирьох категорій: патент, авторське право, товарні знаки і комерційна таємниця¹⁵.

Як бачиш, володіти можна не лише майном, коштами, речами, але й результатами своєї розумової праці. Як це виглядає на практиці? Уяви, що ти — письменник. Ти написав книгу і уклав угоду з видавництвом, яке її видало. Припустимо, тираж склав 1000 примірників. За угодою з видавництвом, ти отримав 50% відсотків прибутку з продажу. Якщо книга зацікавить читачів, видавництво може запропонувати тобі нову угоду на видання нового тиражу. А інші видавництва можуть запропонувати інші умови співпраці. Тоді ти вирішуватимеш, де і за яких умов буде публікуватися твір.

Цікаві факти:

- Автором терміну «інтелектуальна власність» став суддя Округового суду штату Массачусетс Чарльз Вудбарі. Саме він вперше вжив цей вислів у 1845 році.
- У 1967 р. було створено Всесвітню організацію інтелектуальної власності (ВОІВ). Україна стала учасником цієї організації у 1970 р.

---

¹⁵ Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. Фонд «Міжнарод. фонд. дослідж. освіт.політики»; за заг. ред. Т.В.Фінікова, А.Є.Артюхова. Київ: Таксон, 2016, 234 с.

ЧОМУ «ПЛАГІАТИТИ» — ЦЕ ПОГАНО?

*Якби ви вчилися так, як треба,
То й мудрість би була своя.*

Тарас Шевченко

Уяви собі ситуацію. Ти береш участь у конкурсі робіт Малої академії наук. Протягом кількох місяців працюєш в бібліотеках, у шкільному музеї, вивчаєш літературу, радишся зі своїм керівником. І от робота готова. Ти захищаєш її блискуче. Наступного тижня класний керівник зачитує уривки з кращих творів учнів твого класу. Раптом, коли вчитель зачитує один з уривків, ти впізнаєш текст своєї конкурсної роботи! Ти здивований, адже давав прочитати її своєму однокласникові, проте не підозрював, що той може її використати і представити як свою. Що ти відчуєш? Як проведитимешся в такій ситуації?

Такий випадок може трапитися, якщо у класі/середовищі, де ти навчаєшся, немає зрозумілих «правил гри» — культури академічної доброчесності. Про неї можуть знати і говорити, проте всерйоз до цього ніхто не ставиться і 1) не хоче брати на себе персональну відповідальність; 2) всі разом ви не маєте групової відповідальності і, як наслідок, сміливості (одного з критеріїв академічної доброчесності, про який ми говорили раніше) — вимагати від інших і від себе поводитися чесно. Для того, щоб знайти вирішення такої ситуації і не допустити її повторення, тобі потрібно пам'ятати, що:

- по-перше, це твоя робота, яку ти сумлінно та самостійно виконував протягом значного періоду;
- по-друге, людина, яка використала твою працю, — твій однокласник чи однокласниця, — знехтували твоєю довірою (до речі, однією із ключових цінностей академічної доброчесності);

- по-третє, відстоювати доброчесність та перейматися тим, аби усі в класі «грали за правилами», — твій обов'язок, про який не можна забувати.

Звісно, ти засмутишся. Засмутиться й будь-хто інший. Адже з тобою вчинили нечесно, несправедливо. Завжди, коли в тебе виникає бажання викрасти текст чужої роботи або його частину, постав себе на місце тієї людини. Які почуття в тебе виникли, уявивши цю ситуацію? На це питання не потрібно відповідати вголос, це питання повинне бути розкрито у твоїх думках. Пам'ятай, використання текстів чужих робіт і видавання їх за свої це, перш за все, шкода собі, своєму навчанню і розвитку, а також це образа іншій людині не залежно від того, знає вона про те, що крадеш її текст, чи не знає.

Академічний плагіат є грубим порушенням академічної доброчесності. Обговоренню причин і наслідків того, чому люди вдаються до такого академічного шахрайства, присвятили уже дуже багато часу. Усі погоджуються, що це погано, проте не всі наважуються про це заявити вголос, особливо, якщо стають свідками такого порушення. Якщо у класі ти стаєш свідком того, як хтось переписує одне в одного роботу, або ти знаєш, що твій однокласник чи однокласниця, замість того, аби написати роботу, скопіював її з Інтернету, ти маєш пояснити йому/їй, чому це неправильно, а також повідомити вчителя. Лише встановивши спільні «правила гри», нам вдасться грати по-чесному: здобувати добрі знання, заслужені оцінки та справжній розвиток. Усе це в майбутньому дасть кожному однакові можливості для досягнення успіху в обраній професії, а також довіру одне до одного.

ПОЗИТИВНІ ПРИЧИНИ НЕ «ПЛАГІАТИТИ»

*Чим допоміг би нам розум,
коли б ми не могли висловити нашої думки?*

Феофан Прокопович

Бувають ситуації, коли ти обмежений в часі. І тобі важко втриматися від спокуси скачати реферат з Інтернету або списати з однієї книги. Безумовно, так зробити легше. Але якщо так робити, до чого це призведе? Ти позбавиш себе тих знань, які, найімовірніше, могли б знадобитися тобі в житті. Крім того, під час такого списування твій мозок не працюватиме на повну силу. Ти не зможеш вповні використати та розвинути свій потенціал.

Відмовляючись від плагіату, ти:

- доводиш, що ти — чесна людина;
- виявляєш повагу до авторського права інших людей;
- самостійно працюєш над вирішенням поставлених завдань;
- висловлюєш власну думку;
- отримуєш нові знання та навички;
- розвиваєш власні здібності.

АКАДЕМІЧНИЙ ПЛАГІАТ НА ПРАКТИЦІ

Хто з злом не бореться, той людей не любить.

Іван Франко

Багато людей думають, що академічний плагіат — це копіювання роботи або запозичування без дозволу оригінальної ідеї іншої людини. Однак такі терміни, як «копіювання» та «запозичування» неповністю пояснюють зміст цього порушення¹⁶, адже серйозний переступ та академічне шахрайство, яке вводить в оману читачів, а також використовує без дозволу напрацювання інших людей, які витрачали власний час на розробку ідей чи формулювання думок, які тепер присвоює хтось інший. Плагіатом вважається явище, коли хтось використовує слова, ідеї, вислови, відомості або ілюстрації іншої людини, та не визнає, що він це робить¹⁷. Текст, що не має посилання, також вважається академічним плагіатом.

Навіть якщо ви використовуєте ідею з іншого твору чи книжки, яка вам сподобалась, вирішуєте її переказати власними словами, обов'язково зазначте, звідки ви її взяли чи від кого

---

¹⁶ Гужва О. О. Що потрібно знати про плагіат? Посібник з академічної грамотності та етики для «Чайників». URL: http://library.kubg.edu.ua/images/stories/Departaments/biblio/PDF/books_ac-gr.pdf

¹⁷ Academic Integrity at the Massachusetts Institute of Technology: A Handbook for Students. URL: <http://web.mit.edu/academicintegrity/handbook/handbook.pdf>

почули. Таким чином ви чесно вшануєте того автора чи книжку, які вас надихнули та чий ідеї ви використали.

Важливо пам'ятати різницю між прямим цитуванням (коли ви слово в слово переписуєте речення чи абзац) та непрямим цитуванням (коли ви переказуєте, перефразовуєте думку, взятую з книжки, статті чи іншого джерела). При прямому цитуванні текст, який ви переписуєте, обов'язково потрібно взяти в лапки та вказати, звідки ви його взяли та автора, якщо той відомий. У випадку непрямого цитування (коли ви змінюєте текст, перефразовуючи чи переказуючи його), лапки ставити не потрібно, проте обов'язково потрібно вказати автора та джерело, звідки ви отримали цю інформацію.

ДОСЛІВНИЙ ПЛАГІАТ

Дослівний плагіат — це переписування тексту першоджерела слово в слово. Найпростіший та найпоширеніший з випадків академічного плагіату серед школярів є також і найсерйознішим порушенням. Це свідомо крадіжка та видавання чужого тексту та думок за свої. При цьому той, хто плагіатить, хоче мати від цього зиск, нажитися на справжньому авторові, адже очікує, що йому за таку «роботу» ще й оцінку добру поставлять.

Ось один із прикладів дослівного академічного плагіату, аби наочно продемонструвати, яким губим є це порушення:

З предмету історії України вам доручили написати реферат на тему «Львів багатонаціональний». Хтось із учнів при підготовці реферату вирішив використати працю Ярослава Грицака.

Дослівний плагіат виглядатиме так:

Історію Львова можна коротко окреслити так: це крах мультикультуральності. Вже за часів засновника Данила (Романовича) Галицького та його сина Лева місто гостило русинів (українців), німців, поляків, угорців, вірменів, татар, євреїв, таємничих «сарацинів» тощо. Після того як вигасла династія Романовича і Львів підпав під польську корону, жодне місто в Речі Посполитій, а можливо, й у всій Європі, не вирізнялося такою етнічною та релігійною різноманітністю: тут жило водночас аж п'ять етнічних груп, кожна з яких становила понад п'ять відсотків місцевого населення: німці, поляки, українці, євреї та вірмени, — і декілька конфесій: католики, православні, греко-католики, монофізити, іудеї.

Аби не припускатися дослівного плагіату, текст варто перефразувати або оформити у пряму цитату, як вказано у цьому прикладі:

Відомий український історик Ярослав Грицак вважає: «Історію Львова можна коротко окреслити так: це крах мультикультуральності. Вже за часів засновника Данила (Романовича) Галицького та його сина Лева місто гостило русинів (українців), німців, поляків, угорців, вірменів, татар, євреїв, таємничих «сарацинів» тощо. Після того як вигасла династія Романовича і Львів підпав під польську корону, жодне місто в Речі Посполитій, а можливо, й у всій Європі, не вирізнялося такою етнічною та релігійною різноманітністю: тут жило водночас аж п'ять етнічних груп, кожна з яких становила понад п'ять відсотків місцевого населення: німці, поляки, українці, євреї та вірмени, — і декілька конфесій: католики, православні, греко-католики, монофізити, іудеї»¹⁸.

---

¹⁸ Грицак Ярослав. Страсти по Львову. URL: <http://www.ji.lviv.ua/n26texts/hrytsak.htm>

МОЗАІЧНИЙ ПЛАГІАТ

Мозаїчний плагіат — це компіляція декількох джерел та перифразування окремих слів. У результаті з'являється мозаїка, в якій не зрозуміло, де закінчується одне джерело, де починається інше, а де коментар автора.

Мозаїчний плагіатом можна вважати випадки, коли:

- Інформація, що використовувалась, подається таким чином, що не зрозуміло, чия це ідея;
- Перефразовуючи автора роботи, що використовується, учень не згадує його у своєму тексті;
- Не зрозуміло, де чия ідея, відсутність посилань та згадувань авторів, що використовуються в роботі учня, унеможлиблює визначення його власних висновків та ускладнює можливість простежувати логіку його власних висновків та ідей.

Аби не припускатися мозаїчного плагіату, варто дотримуватися таких правил:

- Щоразу називати імена дослідників/авторів та книжки, з яких ви взяли інформацію, оскільки це дозволяє читачеві простежити, якими джерелами ви користувалися під час підготовки завдання;
- Щоразу оформлювати посилання в тексті, аби вказати оригінальне джерело;
- Посилаючись на ідеї автора, що використовуються в роботі, завжди вказувати, де власні ідеї та висновки, а де — запозичені.

Найбільш поширений вид академічного мозаїчного плагіату — авторська компіляція декількох джерел без посилань. Простіше кажучи, часто, аби спростити собі життя й не витратити часу на написання власного тексту, багато хто вирішує

«назбирати» різних шматків з інших уже написаних та опублікованих текстів, «пересипати» їх власними коротенькими реченнями і здати як цілісну роботу. Така робота не буде описувати нічого нового, а лиш повторюватиме уже відоме й написане. Вдаючись до мозаїчного плагіату, автори не поважають ні себе, ані тих, у кого вони позичають фрагменти тексту, ані читача, який намарне витратить час, читаючи такий текст.

Якщо ти скопіюєш фрагменти з одного або кількох джерел, замінивши то тут, то там декілька слів, без правильного перепарафразування або прямої цитати, у результаті отримаєш мозаїчний плагіат. Навіть якщо ти не маєш наміру копіювати джерело, такий випадок плагіату може стати результатом неухважного конспектування: ти заплутаєшся і не зможеш зрозуміти, де закінчуються думки автора, а де починаються твої власні думки. Тобі може здатись, що ти правильно перепарафразував текст або процитував необхідні абзаци, але якщо ти не конспектував усе уважно під час роботи чи просто копіював текст із ресурсів, ти можеш втратити межу між власними думками та думками з джерела. Мало мати добрі наміри та цитувати деякі з матеріалів. Ти відповідальний за чітке відокремлення своїх думок від думок науковців, які підкріплюють ідеї, викладені у твоїй роботі. Якщо ти будеш стежити за своїми ідеями, ідеями з ресурсів та матимеш чітке розуміння того, чим вони відрізняються, а також будеш дотримуватися правил цитування, тоді ти уникнеш мозаїчного плагіату¹⁹.

---

¹⁹ Harvard Guide to Using Sources URL: <https://usingsources.fas.harvard.edu/>.

НЕАДЕКВАТНИЙ ПЕРЕКАЗ

Коли ви перефразовуєте, ваше завдання — передати думку джерела своїми словами. Для цього не достатньо змінити кілька слів тут і там, а решту залишити; замість цього, ви повинні повністю викласти ідеї своїми словами. Після того, як ви зробили це, повинні озирнутися на оригінальний текст і переконатися, що ви не використовували ті ж слова або структуру тексту. Якщо ви хочете використовувати деякі зі слів автора для акценту або ясності, ви повинні поставити ці слова в лапки і оформити цитату.

Перефразування та заміна декількох слів зовсім не допускається, адже таке запозичення без посилання на автора є академічним плагіатом. Ви повинні дотримуватися правил використання чужих текстів: пряме цитування та посилання на автора за усіма правилами, або перефразування текстового фрагменту своїми словами з посиланням на автора, джерело та сторінку. Кожна самостійна робота вимагає наявності авторських думок, які ґрунтуються на аналізі вивченого матеріалу, власного сприйняття та аргументації.

ЯК УНИКНУТИ АКАДЕМІЧНОГО ПЛАГІАТУ

*Учітєся, брати мої,
Думайте, читайте,
І чужому научайтєсь,
Й свого не цурайтєсь.*

Тарас Шевченко

Коли пишеш якісь роботи в школі, ти маєш працювати за тими ж стандартами, що й вчителі та науковці. Твої педагоги дотримуються стандартів доброчесності з двох причин. По-перше, цитування джерел — це вияв пошани іншим фахівцям за їхню працю та їхні ідеї. По-друге, цитуючи джерела, науковці створюють дорожню карту для тих читачів, які зацікавлені в більш глибокому дослідженні цієї теми та бажають взяти участь в її обговоренні²⁰.

Коли працюєш над домашнім завданням, рефератом або іншою роботою, дотримуйся цих простих, але надзвичайно важливих порад:

- Перед початком написання будь-якої письмової роботи визнач чітко завдання та план;
- Систематизуй наявну інформацію та інформацію, яку потрібно знайти;

---

²⁰ Harvard Guide to Using Sources URL: <https://usingsources.fas.harvard.edu/>.

- Завжди копіюй назву сайту та повну назву джерела, з яким працюєш, та виділяй текст кольором;
- Дотримуйся правил цитування та перевіряй посилання;
- У процесі роботи свої коментарі та висновки пиши окремо.

Щоб уникнути академічного плагіату:

- Будь самостійним.
- Висловлюй власну думку.
- Шукай свій стиль.

ВИСЛОВЛЮЙ ВЛАСНУ ДУМКУ

Навряд чи є вища з насолод, ніж насолода творити.

Микола Гоголь

Будь сміливим та впевненим у собі! Висловлюй власну думку! Не бійся критики або зауважень. Не бійся відстоювати власну точку зору. Сміливо вступай в дискусію, адже, відомо, що в суперечці народжується істина. Якщо ти чогось не знаєш або в чомусь неправий, вчителі та однокласники тобі допоможуть, підкажуть. Але ж і ти можеш знати щось, чого не знають твої друзі. Чому б не допомогти їм дізнатися?

Звісно, є люди, які настільки бояться критики, що намагаються взагалі не висловлювати власних думок. До чого ж це призводить? На жаль, лише до негативних наслідків. Бо таких людей легко обманути, вмовити погодитися з несправедливими думками та ідеями. А якщо таких людей в суспільстві багато? Уяви, яким буде це суспільство! Варто згадати хоча б суспільство Німеччини в період нацизму або історію нашої країни під час радянської влади.

Можливо, довкола не завжди сприйматимуть твої ідеї позитивно. Будь готовий до цього. Визнання не одразу прийшло й до багатьох всесвітньо відомих науковців, художників, письменників та музикантів. Варто згадати хоча б астронома і математика Миколая Коперніка, художника-імпресіоніста Вінсента Ван Гога, письменника Стендаля, винахідника Ніколу Тесла та багатьох інших діячів, імена яких тобі добре відомі зі шкільної програми. Протягом життя їхні роботи та відкриття не визнавали. Проте вони все одно сміливо висловлювали свої думки в науці, мистецтві, літературі та інших сферах. Завдяки цьому сьогодні ми маємо змогу користуватися їхньою творчою спадщиною.

На одне явище можна дивитися з різних боків і оцінювати його по-різному. Це стосується і науки, і мистецтва, і освіти. В підручниках ти знаходиш багато інформації щодо різних поглядів на те чи інше питання. Ці концепції не просто різні, вони часто можуть суперечити одна одній. І дослідники продовжують свої пошуки та дискусії в цьому напрямку.

Ти — громадянин України, і твої думки важливі не тільки для твого майбутнього, а й для майбутнього та добробуту нашої Батьківщини. Саме ти з часом можеш стати призером Олімпійських ігор, лауреатом Нобелівської премії або винайти ліки від раніше невиліковної хвороби.

БУДЬ САМОСТІЙНИМ

Не розум від книг, а книги від розуму створились.

Григорій Сковорода

Мрій! І крок за кроком невпинно йди до своєї мети! Сьогодні твої мрії можуть здаватися нездійсненними, але життя повне несподіванок. Тож, одного ранку ти можеш прокинутися всесвітньо відомим письменником, винахідником, знаним ІТ-фахівцем тощо. Проте пам'ятай: для здійснення мрії треба докласти зусиль. Треба наполегливо кожен день працювати на шляху до мрії. Нехай це будуть невеличкі кроки, але треба робити їх постійно та добросовісно. Звісно, на цьому шляху тобі допоможуть батьки, вчителі, книги, мережа Інтернет. Але ніхто, крім тебе самого, не здійснить твою мрію. Ніхто не зможе працювати та навчатися замість тебе. Саме тому на шляху до мети ти маєш бути самостійним!

Самостійність — ознака сильної, впевненої в собі особистості. Самостійна людина не змушуватиме інших робити за неї те, з чим може впоратися. Самостійна людина завжди сама визначає свій життєвий шлях, приймає важливі рішення, сміливо рухається вперед, розвивається. І при цьому цінує та поважає думки інших — своїх друзів, батьків, вчителів.

ЯК ЗНАЙТИ СВІЙ СТИЛЬ

*Не забувайте того доброго, що вмієте,
А чого не вмієте, того навчайтеся.*

Володимир Мономах

Інколи тобі може здаватися, що краще «запозичити» думки та вислови з книг, бо здається, що вони написані так гарно та влучно, що краще і не скажеш. Беззаперечно, книги, які ти читаєш, написані добре, адже їх автори напрацьовували власний стиль та проаналізували багато літератури перед тим, як написати те, що ти зараз читаєш. Формування власного літературного стилю — кропіткий та тривалий процес, творення думки та ідеї вимагає часу та зусиль. Неможливо навчитися гарно писати за короткий період часу так само, як і неможливо щохвилини придумувати нові ідеї. Інтелектуальна праця потребує не менших зусиль та терпіння, ніж фізична. Тому до її результатів потрібно ставитися з повагою та шанувати тих, хто нею займається. Цей процес вимагає терпіння та зусиль. Але результати варті цих зусиль. Коли ти сформуєш власний стиль, його почнуть впізнавати. А це означає, що почнуть впізнавати і тебе, як власника цього стилю.

Що ж потрібно для того, щоб відшукати свій стиль, свою власну манеру письма? Звісно, потрібно якомога більше читати та писати. Письмово формулювати думки почасти може бути важче, ніж усно. Для того, аби вчитися оформлювати власні ідеї та думки в речення, можна почати з коротких нотаток. Читаючи якийсь текст, у тебе можуть виникати думки чи ідеї. Записуй їх, аби не забути, адже потім зможеш їх використати. Коли ми читаємо, збагачуємо свій словниковий запас, дізнаємося нові слова та вирази, відкриваємо для себе нову інформацію. Якщо є час і бажання, можна завести власний щоденник або зошит-конспект, — це теж допомагає випрацювати власний

стиль. Щоденник можна вести лише для себе, а можна і для більш широкої аудиторії. Звісно, можна спробувати висловлювати свої думки в соціальних мережах, в яких ти зареєстрований. Якщо ти, наприклад, відвідав якусь цікаву екскурсію, чому б не поділитися враженнями з друзями? Або ти прочитав цікаву книгу чи переглянув новий фільм — чому б не розповісти про це знайомим? Якщо в тебе є молодший братик чи сестричка, чому б не вигадати для них цікавої казки чи історії?

ВИМОГИ ЩОДО ПОСИЛАНЬ ТА ЦИТУВАННЯ ДЖЕРЕЛ

У письмовій роботі обов'язково мають бути посилання на джерела та список використаних джерел після висновків тексту.

Як робити посилання?

- Посилання в тексті статті подавати тільки у квадратних дужках, на-приклад [1], [1; 6], де цифри 1 і 6 відповідають порядковому номеру праці або джерела у Списку використаних джерел. Якщо посилання на джерела під-ряд з 1 по 4, тоді [1–4];
- Посилання на конкретні сторінки наводити після но-мера джерела через кому з маленької букви «с.»), на-приклад: [1, с. 5]. Якщо посилання на кілька праць, вони розділяються крапкою з комою: [1, с. 5; 6, с. 25 – 33];
- Якщо використано відомості, матеріали чи твердження з монографій, оглядових статей, інших джерел з вели-кою кількістю сторінок, тоді в посиланні необхідно точ-но вказати номери сторінок, ілюстрацій, таблиць тощо з джерела, на яке наведене посилання;
- Посилання у тексті зазвичай робиться в кінці речення після лапок, якщо цитата пряма і дослівна, в кінці речен-ня, якщо цитата — парафраз, біля конкретного слова чи словосполучення після лапок, якщо цитується окреме слово чи словосполучення;
- Не подавати в тексті розгорнутих посилань, таких як (Іванов А. П. Вступ до мовознавства. Київ, 2000. С. 54);
- Неприпустиме посилання на неопубліковані та неза-вершені праці.

Коли потрібно робити посилання?

- Слід давати посилання на джерело при непрямому цитуванні — переказі, викладі думок інших авторів своїми словами; при огляді загальних тенденцій наукових досліджень; при зазначенні фактичних даних і результатів попередніх досліджень;
- Цитата береться в лапки і обов'язково має посилання на джерело із зазначеним номером сторінки.

Цитати звичайно наводять:

- для підтвердження власних аргументів;
- як посилання на авторитетне джерело;
- для критичного аналізу того чи іншого твердження. В інших випадках краще робити непряме цитування.

Особливі вимоги при цитуванні:

- Текст цитати починається і закінчується лапками і наводиться в тій граматичній формі, в якій він поданий у першоджерелі, із збереженням особливостей авторського написання;
- Наукова етика вимагає точного відтворення цитованого тексту, бо найменше скорочення наведеного витягу може спотворити зміст;
- Цитування повинно бути повним, без довільного скорочення авторського тексту і без перекручень думок автора. Пропуск слів, речень, абзаців при цитуванні допускається без перекручення авторського тексту і позначається трьома крапками. Вони ставляться у будь-якому місці цитати (на початку, всередині, на кінці). Якщо перед випущеним текстом або за ним стояв розділовий знак, то він не зберігається;
- Наукові терміни, запропоновані іншими авторами, не виділяються лапками, за винятком тих, що викликали

загальну полеміку. У цих випадках використовується вираз «так званий»;

- Якщо потрібно підкреслити ставлення автора статті до окремих слів або думок з цитованого тексту, то після них у круглих дужках ставлять знак оклику або знак питання;
- Якщо автор статті, наводячи цитату, виділяє в ній деякі слова, робиться спеціальне застереження, тобто після тексту, який пояснює виділення, ставиться крапка, потім дефіс і вказуються ініціали автора статті, а весь текст застереження вміщується у круглі дужки. Варіантами таких застережень є: (курсив наш. — М.Х.), (підкреслено мною. — М.Х.), (розрядка моя. — М.Х.);
- Цитати в статті використовуються рідко; можна зазначити основну ідею, а після неї в дужках указати прізвище автора, який уперше її висловив;
- Відомі тези і твердження авторитетних дослідників подаються на початку статті, а основний обсяг статті присвячується викладу власних думок; для підтвердження достовірності своїх висновків і рекомендацій не слід наводити висловлювання інших учених, оскільки це свідчить, що ідея дослідника не нова, була відома раніше і не підлягає сумніву.

Приклад:

Цитата в тексті: «...незважаючи на пріоритетне значення мовних каналів зв'язку між діловими партнерами, ні в якому разі не можна ігнорувати найбільші канали передачі інформації» [6, с. 23].

Відповідний опис у переліку посилань:

- б. Дороніна М.С. Культура спілкування ділових людей: Навчальний посібник. Київ: «KM Academia», 1998. 192 с.

Для підтвердження власних аргументів посиланням на авторитетне джерело або для критичного аналізу того чи іншого друкованого твору слід наводити цитати. Науковий етикет вимагає точно відтворювати цитований текст, бо найменше скопчення наведеного витягу може спотворити зміст, закладений автором.

Як робити посилання та оформлювати список використаних джерел?

В Україні існує дійсний стандарт оформлення списку використаних джерел, який називається ДСТУ 8302:2015²¹.

Цей стандарт установлює види бібліографічних посилань, правила та особливості їхнього складання й розміщування у документах. Бібліографічне посилання, що є частиною довідкового апарату документа, наводять у формі бібліографічного запису. Бібліографічні відомості, процитовані або згадувані в тексті документи на будь-яких носіях інформації, що є об'єктами бібліографічного посилання, мають бути достатніми для їхньої загальної характеристики, ідентифікування та пошуку. У стандарті окремо подано особливості складання бібліографічних посилань на електронні ресурси та архівні документи. Приклади, що наведено в тексті стандарту, є умовними.

---

²¹ ДСТУ 8302:2015. URL: <http://lib.pu.if.ua/files/dstu-8302-2015.pdf>

РОЗДІЛОВІ ЗНАКИ ПРИ ЦИТУВАННІ

- Цитати виділяються лапками. Якщо цитата супроводжується словами автора, то ставляться такі розділові знаки, як і при прямій мові: «Найважливішого «гонорару», як веселий блиск в очах народу, нема», — занотував Остап Вишня у своєму щоденнику.
- Якщо цитата подається не повністю, то пропуск позначається трьома крапками: «Основна риса характеру нашої сім'ї, — скаже потім О. Довженко, — насміхатися над усім і в першу чергу один над одним і над самим собою...».
- Якщо цитата виступає частиною речення, то вона починається з малої букви: Пригадуєте: Мавка з «Лісової пісні» Лесі Українки дорікнула Лукашеві за те, що той «життям не зміг до себе дорівнятись»?
- Якщо після цитати подається прізвище автора або джерело, то вона береться в дужки, і після дужок ставиться крапка: «Впали в око присадкуваті хати, крислаті сосни, кучмуваті дуби» (Ю. Збанацький).
- Віршований текст в лапки не береться:

Ти знаєш, що ти — людина?
Ти знаєш про це чи ні?
Усмішка твоя — єдина,
Мука твоя — єдина,
Очі твої — одні. (В. Симоненко)

- Якщо віршований текст цитується суцільним рядком, то він оформлюється як звичайна прозова цитата. Наприклад: У серці Тараса Шевченка завжди жила велика віра в те, що настане час — і «заговорять і Дніпро, і гори! І потече сторіками кров у синє море...».

- Якщо посилання на джерело або автора стоїть рядком нижче, то крапка ставиться після цитати. Прізвище автора береться в дужки: «Мова народу — це найбільший національний скарб... Святим обов'язком митця є не втомно шліфувати, гранити, вияскравлювати алмази народного слова» (Олесь Гончар).

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПЛАГІАТ

Доброчесність не потребує правил.

Альбер Камю

Кожному учасникові навчального процесу хочеться, щоб його поважали, цінували його думку. Кожному хочеться мати гарний імідж, який допоможе в майбутньому. Але над створенням такого іміджу потрібно завзято працювати.

Для того, щоб заслужити повагу вчителів та однокласників, треба докласти зусиль. По-перше, треба поважати оточуючих та ставитися до них з такою повагою, яку ти очікуєш від них.

Але якщо учень списує контрольну роботу або домашнє завдання, це є виявом неповаги до однокласників. Адже ця контрольна та це завдання — результати інтелектуальної праці! Звісно, це не наукові монографії і не відкриття світового рівня, але кожне велике відкриття починається з маленького. Саме тому списування та інші види академічного плагіату (навіть в невеликих масштабах) — це вияв неповаги до тих людей, які над ними працювали. І, звісно, людину, яка списує, навряд чи поважатимуть інші. Найімовірніше, ця людина не матиме авторитету в колективі, її репутація буде далеко не найкращою.

На перший погляд може здаватися, що імідж та репутація — речі не надто важливі, і, до того ж, їх завжди можна покращити. Однак це не правда. Іноді один вчинок може сформувати

негативне ставлення на багато років, або навіть на все життя. А ставлення інших до тебе, твій імідж, твоя репутація як учня, потім як студента та професіонала — це запорука твого творчого, освітнього та, в майбутньому, кар'єрного зростання.

ПРИКЛАДИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА АКАДЕМІЧНИЙ ПЛАГІАТ У СВІТІ

Останнім часом в засобах масової інформації часто з'являються новини, у яких йдеться про академічну доброчесність та її порушників. Можливо, тобі також доводилося чути про те, що через академічний плагіат можна втратити наукове знання та посаду. Таких прикладів нині стає дедалі більше.

1. У 2012 році Будапештський університет позбавив звання доктора наук президента Угорщини Пала Шмітта. У 2013 році Дюссельдорфський університет позбавив наукового ступеня міністра освіти і наукових досліджень Німеччини Аннетте Шаван. В обох випадках посадові особи змушені були залишити свої посади, адже втратили добру репутацію та довіру спільноти, суспільство було обурене недоброчесністю високопосадовців.
2. У 1971 році колишній член групи «The Beatles» Джордж Харрісон ненавмисно використав мелодію дівочої групи «Chiffons» у своєму альбомі «My Sweet Lord». Група, якій належали права на цю пісню, подала до суду на Харрісона на 1,6 мільйона доларів США компенсації.
3. У 70-ті роки ХХ століття Німеччина започаткувала щорічну премію Plagiarius, щоб розпізнавати найсміливіші підробки. Німецький промисловий дизайнер Рідо-Буссе придумав ідею негативної премії, коли виявив постачальника в Гонконзі, який скопіював ваги відомої німецької компанії Soehnle-Waagen. З 1977 року Aktion Plagiarius щорічно дає негативну нагороду «Plagiarius» для тих виробників і дистриб'юторів, яких журі визнавали винними в плагіаті та продажі дизайн-імітацій. Мета — викрити недоброчесні ділові практики, які привласнюють інтелектуальну власність та видають її за

своє власне творче досягнення. Aktion Plagiarius сприяє значною мірою підвищенню поінформованості громадськості і залученню уваги промисловості, політиків і споживачів до проблеми недоброчесності. Трофей — чорний гном з золотим носом — є символом продукту піратського прибутку. Цей гном був створений, щоб проілюструвати німецький афоризм «щоб заробити собі на золотий ніс», що означає, — «щоб заробити багато грошей». У Німеччині існує музей плагіату www.museum-plagiarius.de. Музей Plagiarius розташований в місті Золінген і має більше 350 оригінальних продуктів і їх зухвалі підробки.

Проект сприяння академічній доброчесності в Україні (Strengthening Academic Integrity in Ukraine Project — SAIUP), що реалізується Американськими Радами з міжнародної освіти за сприяння Міністерства освіти і науки України та підтримки Посольства США в Україні, має на меті застосовувати спільний досвід США і України для розробки та втілення чотирирічного плану заходів, зміст яких полягає у орієнтації та навчанні студентів, викладачів та адміністраторів навчальних закладів України практичної цінності і важливості академічної доброчесності, наданні ресурсів і плану дій задля їхнього тісного залучення до зміцнення академічної доброчесності в освітньому середовищі. Паралельно, Проект залучатиме МОН, аби уможливити ключові операційні новації для підтримки стійких змін в освіті України на національному рівні. Ініціатори, виконавці та партнери Проекту розглядають формування академічної культури загалом й академічної доброчесності як її складової зокрема як важливу складову трансформації української освітньої системи.

Головними напрямками роботи Проекту є: створення суспільної підтримки академічної доброчесності через залучення студентських та викладацьких груп, обговорення важливості та аналізу наслідків дотримання або нехтування політиками академічної доброчесності на прикладі вітчизняного та міжнародного досвіду; розвиток навичок зі створення університетської бази з академічної доброчесності з застосуванням міжнародних практик, зокрема, через надання знань з академічної доброчесності для студентів, викладачів та адміністрації університету через спільні заходи та окремі підходи до роботи із представниками кожної освітньої групи; створення та запровадження норм на рівні університету та нормативних реформ на рівні Міністерства освіти та науки України задля підсилення інструментів контролю за дотриманням академічної доброчесності усіх учасників освітнього процесу.

З 2017 року Проект розширив свою діяльність, розпочавши співпрацю із загальноосвітніми школами. Проект націлений на роботу з школярами, вчителями та батьками як взаємопов'язаними зацікавленими сторонами навчального процесу. Місією Проекту у роботі з учнями є культивування культури академічної доброчесності ще з шкільної парти та формування правильних звичок в учнів під час навчання, які сприятимуть здобуванню якісної і відповідальної освіти у майбутньому, а відтак формуванню нової генерації професіоналів та свідомих громадян.

Цікаві факти про Каразінський університет:

- Каразінський університет — один із найстаріших університетів Східної Європи, заснований у листопаді 1804 року з ініціативи видатного просвітителя Василя Каразіна.
- Урочисте відкриття університету відбулося 29 січня 1805 року.
- Каразінський університет — єдиний в Україні, де навчалися і працювали три лауреати Нобелівської премії: біолог Ілля Мечников, економіст Семен Кузнець та фізик Лев Ландау.
- До структури університету входять 20 факультетів та Каразінська школа бізнесу.
- Університет має власний музейний комплекс, до якого входять музей історії університету, музей археології та музей природи.
- Загальний фонд університетської бібліотеки налічує понад 3 350 000 примірників, серед яких близько 60 000 рідкісних видань і рукописів.
- Каразінський університет — це 213 років класичної європейської освіти.

Хочеш дізнатися більше? Записуйся на екскурсію в рамках проекту «Відкрий для себе Каразінський»!

+38 (057) 705 00 81, +38 050 400 88 60

www.univer.kharkov.ua

<http://start.karazin.ua/>

Навчальне видання

**ДОВІДНИК
З АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ
ДЛЯ ШКОЛЯРІВ**

Комп'ютерне верстання Ю.Марченко

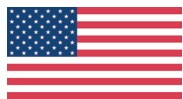
Макет обкладинки В.Трубчанінов

Підписано до друку 28.09.2018 р.

Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна,
61022, м. Харків, майдан Свободи, 4.

saiup.org.ua

Публікація даного матеріалу стала можливою завдяки підтримці американського народу відповідно до грантового договору № S-UP300-16-CA-001 з Посольством США в Україні. Думки, висловлені тут, належать авторам і не обов'язково відображають точку зору Посольства США в Україні чи Уряду США.